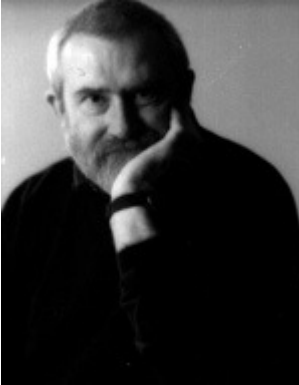

Børn og død.

Det er naturligt og almindeligt at børn beskæftiger sig med døden. Hvis de voksne i barnets omgivelser viser ubehag eller uvilje mod at beskæftige sig med emnet, vil børn som regel skåne de voksne – eller det modsatte!

Det er vigtigt, at børn får lov til at beskæftige sig med døden, undre sig og spekulere over emnet, og det er ligeledes vigtigt, at de har voksne at tale med, så de kan få delt deres undren med mennesker med større livserfaring.

Døden er en naturlig del af livet. Det er helt sikkert, at alt levende skal dø engang. Det er helt sikkert, at vi mennesker skal dø på et eller andet tidspunkt. Og alligevel er døden tabu i mange familier.

Død og adskillelse er vel heller ikke de hyggeligste emner at beskæftige sig med. Mange står af. Stikker hovedet i busken og lader som om, døden ikke eksisterer.

Nu mener jeg ikke, at døden skal være et dagligt samtaleemne i familien, selv om familien hver dag får masser af død væltet ind over sig fra den skrevne og den elektroniske presse og andre medier. Mange børns leg og spil handler også om liv og død hver dag. De kan dels lege fangelege eller krigslege, hvor de dræber hinanden: bang – du er død, og dels kan de spille (computer)spil, hvor det gælder om at slå ihjel for at klare sig.

Men én ting er leg og spil. Noget andet bliver det, når døden rykker ind på – eller i – familien som en praktisk realistisk mulighed. At nogen, man kender og måske holder af, dør – eller snart skal dø. At et levende menneske, som er kendt af familien, skal se døden i øjnene – i virkeligheden – er skræmmende.

Det er naturligt at være bange for døden. Både for børn og voksne. Men derfor behøver den ikke være tabu – snarere tværtimod. Ved at benægte og fortrænge emner bliver angsten for dem ikke mindre. Tværtimod kommer den listende og kan overvælde én i ubevogtede øjeblikke, når man mindst af alt venter det, og det kan være særdeles uheldigt og ubehageligt. Den bedste måde at forholde sig til døden på er at have den med sig hele tiden. Som en mulighed. Som en følgesvend. Som en skræmmende, skrækindjagende mulighed, følgesvend eller realitet.

Som med alt andet stort her i livet, er det vigtigt, at menneskene taler om tingene – deler angsten og usikkerheden – er fælles om det onde – ligesom de er fælles om det gode. Børn inviterer ikke så sjældent forældrene til en snak om død og adskillelse. Men det er ret almindeligt, at de voksne overhører invitationen, også selv om de ved, at det ikke er klogt. Man finder på undskyldninger: Det er ikke tiden lige nu. Det må vi tale om en anden gang. (Og så håber man, at den "anden" gang aldrig kommer!). For det er ikke så ligetil at tale om døden, og børn er i reglen realistiske, konkrete og ligetil. De vil gerne have ren besked og eksempler og har ofte selv en konkret og eksempelfyldt måde at tale om døden på. Når alt kommer til alt, er det bedst at gå til biddet her og nu og få en god snak om tingene, når de dukker op.

Børn er i reglen ikke interesseret i lange forklaringer. De vil helst have konkret kortfattet besked her og nu, så de kan komme videre i deres leg – eller liv.

Og hvad gør man så?

Det er først og fremmest vigtigt, at de voksne selv har et forhold til døden. Det kan være

afklaret eller uafklaret. Man kan være fyldt med angst, eller man kan være rolig og velovervejnet. Døden er et emne, som voksne mennesker med mellemrum bør tage op og drøfte med hinanden – og børnene – i alle familier.

Og det med et afslappet forhold til døden er nok en skrøne. Døden er en foruroligende begivenhed, noget stort og uoverskueligt, hvad også både fag- og skønlitteraturens interesse for – og beskæftigelse med – emnet viser.

De voksne i en familie må have en holdning til døden. Vide, hvad de vil svare, hvis barnet lige pludselig kommer med den nysgerrige mikrofon og kræver et kontant svar her og nu.

For mange spiller religion en stor rolle, når tankerne om døden melder sig. Et muligt liv efter døden. At det hele ikke holder op alligevel. At man skal gense de elskede døde, og at disse kan følge med i familiens liv, derfra hvor de er.

Mange børn og barnlige sjæle tænker sådan, og det kan være ægte følt, og det kan være en flugt.

Men uanset hvordan det nu er, så kommer man ikke uden om, at døden indtræffer på et eller andet tidspunkt, og livet her på jorden afsluttes.

Det er ikke det vigtigste, hvad de voksne tænker og mener. Det vigtigste er, at de mener det, de siger. Børn forstår alligevel ikke altid, det vi siger. Ordene. Og vi har vel også en tilbøjelighed til at svæve ud eller snakke udenom, når det er vanskelige emner, som er på bane. Men børn er verdensmestre i at se og vide, om de voksne taler sandt eller forstiller sig. Og da børn er realistiske og ikke sjældent ved mere, end de giver udtryk for, vil forældrenes udenomssnak kun forvirre dem.

Hvorfor siger de voksne det ikke lige ud? Der må ligge noget bag. Og det er såmænd nok meget værre end det, vi forestiller os.

Men ét er sikkert: børns fantasier om, hvordan det kan være, overstiger ofte langt selv de groveste realiteter.

Derfor: snak om tingene. Del tvivl og usikkerhed med venner og bekendte først. Søg evt. oplysning og trøst hos professionelle – præsten, lægen, psykologen. Og snak så om det i familien. Tro, usikkerhed, angst – del de svære ting, så bliver de ikke så svære at bære for den enkelte – barn eller voksen.

De fleste familier har i øvrigt meget ofte deres eget specielle syn på døden. Forældrene har det så at sige med hjemmefra, men det er vigtigt at sådanne synspunkter og holdninger bliver eftersat, sammenlignet og delt – med mellemrum.

Det er ikke nogen god idé at forsøge at forfladige døden ved at fortie og fortrænge den. Børn ved, at den er en realitet – en uundgåelig realitet, som man ikke kan afskaffe.

En trøst kan det være, at det her, som i så mange andre situationer, ikke er realiteterne, som er det vigtigste, men måden man forholder sig til dem på. Og det har man jo selv en stor indflydelse på.

Mogens A. Lund.

Klumme i Berlingske Tidendes tillæg "Tæt På" d. 20. januar 2001